

L-UNIVERSITÀ TA' MALTA
IL-FAKULTÀ TAL-ARTI
IL-KORS TAL-QARI TAL-PROVI BIL-MALTI 2012-13
MAL 1030 Ir-Regoli tal-Kitba Maltija fil-Prattika 1

L-Erbgħa 4 ta' Settembru 2013 (9:15 – 11:15)

NOTA: F'dan l-eżami l-istudenti ma jistgħux jużaw kotba.

Wieġeb iż-żewġ taqsimiet.

- A.** Sib l-iżbalji ortografici f'dawn iż-żewġ siltiet, hożż sing taħthom u kkoreġihom billi tikteb il-kelma shiha fil-verżjoni t-tajba bl-aħmar fl-ispazju ta' fuqhom.

[90 marka]

Silta 1: **Solitudni**

[Adattata minn *Samuraj* ta' Frans Sammut]

Mhux fit-triqat kollha tar-raħal kien **inqata'** d-dawl. Il-bozza kbira tiżen **liet** wiżniet ta' taħt it-tieqa ta' Samwel kienet fl-ghors tagħha ddawwal it-triq għat-tul ta' **tefgħa** ta' ġebbla. U l-faccata tad-dar tiegħu kienet qisha stampa żgħira fuq sfond skur f'kartolina tal-Milied. Li jonqos kienet il-kesħa li twebbes il-qtar tax-xita fi blalen **zghar** donnhom ġmiemen bojod.

Bejn li ma setax jorqod, bejn id-dawl tat-tieqa u t-trambil tax-xita, it-travi kien għaddhom mill-anqas għaxar darbiet. Xhin **imbagħad** xeba' jgħoddhom, beda jzomm idu l-leminija fuq imniehru u jistħajjel li qed jgħaddi sebgħu l-werrej matulhom u bejniethom.

Imbagħad beda **jqabbzu** minn fuqhom bħaż-żwiemel tal-Marsa li jaqbzu x-xatbiet tat-tigrija. U xhin xeba' minn dawn id-drawwiet ta' tfulitu, baqa' jħares lejhom **mimdudin**, **jerfghu** fuqhom it-toqol tat-torba tal-bejt. Donnu għer għalihom. Dmirhom kienu **jagħmluh** bla ħsieb xejn. Ma jgemgmu qatt. La jafu b'xift jew b'sahra bi ħlas **doppju** u lanqas b'azzjoni **industrijali**.

Kienu hiemda, mimdudin hdejn xulxin bħal żewġ koppji maħbubin fuq friex wiehed. Tal-ewwel mix-xellug qatt ma ra lil tat-tielet, minn meta **tqieghdu** f'posthom żmien ilu, u tat-tieni

qatt ma ra lil **tal**-ewwel **mil**-lemin. Hdejn xulxin u donnhom imbieghda mili shaħ. Izda xorta **henjin** fis-solitudni.

Hu wkoll kien wahdu. Kien jahseb **ghal** rasu u l-**ghejxien** dejjem qalgħu. Min-nies qatt ma stenna xejn. La **mogħdrija**, la għarfien, la għajnuna, la faraġ, la sliem, xejn. Izjed kien jibza' minnhom, mill-harsa f'għajnejhom, hiemda, tahbi guħ kannibalesk.

La kien **jafdahom** u lanqas imil fuqhom. Il-gidma tagħhom kienet tbezzgħu u f'għajnejhom u fi kliemhom ma kienx jilmaħ għajr il-**ghatx** għall-gidma. Kien wahdu iva, izda ma kien bzonn hadd. Bħat-tigra tal-masgar.

Kellu jterraq il-mogħdija mħattba tal-ħajja u jiftaħ għajnejh mit-twegħir tal-ħofor nofshom mistura u l-liwġiet f'daqqa u l-għawg li jfiġġ minn warajhom. B'hiltu biss ried **ikun** b'**seba**' mitt għajn mill-ħurrieq għoli u l-għollieq moħbi taħt il-weraq bellusi tal-ward. Ried jimxi pass pass li wahda minn saqajh ma tinqabadx f'xi nassa **fommha** miftuħ beraħ u x-xdieq tal-hadid imhejjijin biex **jahfnuhielu**.

Xi drabi kien iqabbell ruħu **ma**' dak li jgħorr il-ktajjen marbuta mal-**għekiesi** ta' saqajh, fuq **spalltu** t-toqol ta' xifer il-għuda tas-salib, għaddej f'purċissjoni ta' swied il-qalb. L-**ajru griż** solenni u t-toroq imċappsin biż-**zebgha** sewda tal-luttu. U hu għaddej iġorr il-ktajjen imsaddin **minn** nofs it-triq. Fuq il-bankini ta' kull **genb** geġwiġija nies. Jgħarrex sewwa f'wiċċhom u b'qatgħa kbira jsib li **mhumix** jissieħbu fil-luttu bħalu. Wiċċhom **mizbugħ** bl-aħmar u fuq imneħirhom ieħor kbir tal-buffi taċ-ċirku. Ħalqhom beraħ u xofftejhom mizbugħin bl-aħmar jgħajjat **imbegħdin** minn xulxin. U jidhku, jidhku. Iħares f'għajnejhom u jilmaħ ċrieki koħol kbar madwarhom. U għajnejhom wireċ, ħabba 'l hawn, u oħra 'l hinn. U waqt li hu, imkerċaħ, jagħti tefgħa wara l-oħra, iġorr il-ktajjen twal u tqal, huma jlegilgu minn fliexken imlewna bl-ilwien kollha tal-qawsalla. Le, le, **m'hawnx aghar** milli tagħmel sehem minn purċissjoni li meta taqta'

jiesek minn ta' quddiemek li mhux hemm u thares lura u ma ssib lil hadd tintebah li qiegħed wahdek u li ma hi purċissjoni xejn.

Iżda fl-istess waqt kien **donnu** jsib għaxxa fis-solitudni. Kellha mill-benna tal-għasel li jgħaxxilek griżmejk u **jaħraqhomlok**. U ġieli ma ħassux jgħir għan-nies ta' fuq il-bankini bil-karti mlewnin li **jwaddbu** għal ras xulxin f'karnival barra minn żmien.

Imbagħad jiġuh waqtiet bħal-lejla meta jhossu donnu travu fi friex wiehed ma' oħrajn, imbiegħed minn ta' hdejh, la jmisshom u lanqas ihoss il-htieġa jew ix-xewqa li jmisshom. U fuq, bħalma **jittama** li fuqhom ukoll, it-toqol tat-torba u tal-kaptelli.

Jekk l-oħrajn **jizfnu** u jixxalaw, hu ma jafx jagħmel bħalhom... jew ma jistax. Mhix fin-natura tat-tigra li titla' fuq fergħa u ssaffar jew twerżaq minn zokk għal ieħor f'orgja ta' hsejjes grotteski li jinftiehm u biss mit-tjur koroh. Iżda hu kien tigra? Jekk ma kienx, kien jehtieġ li jsir. Haġa titpatta b'oħra. Jekk it-tjur u l-**bhejjem** il-**koroh** l-oħra kienu jistmelluh, għaliex ma jagħtihomx **għal xiex** jistmelluh tassew?

Jekk huma torox għall-hsejjes ġewwiena tiegħu u ma jagħrfuomx, ma kienx jisthoqqilhom li jisimghuom. Għalhekk l-aħjar li jwaqqafhom u flokhom iħalli biss... hđura. Hđura għall-hodor u **allahares** jaqgħu taht idejh għax jigrifhom, jigdimhom, iċarritilhom lahamhom miżbugħ, **iqattagħhom bċejjeċ** u jhallihom imxerrdin mal-art għall-bhejjem l-oħra, ha jagħmlu festa minnhom sa ma taqbadhom indigestjoni li **gġegħelhom** jirriġettawhom u mill-ġdid iħalluhom biċċiet 'l hawn u 'l hinn, kustilji, imsaren, fwied, **isdra**, għekiesi, għarqbejn u għajnejn mifqugħa, imgeżwrin f'borża.

Dawk it-travi kienu ilhom hemm siekta mill-anqas mija u ħamsin sena. X'raw, l-injam tagħhom biss jaf. Raw xtiewi u sjuf bla għadd. Għandhom mnejn raw id-dnub li ma wettaqx hu u li mbagħad kiber miegħu u **ghaddieh**.

Charles veru kien **multimiljunarju** u ħadd ma kien jaf eżatt kemm kellu. Probabbli **lanqas** hu stess ma kien jaf. Iżda mhux minn dejjem kien miljunarju. Anzi beda totalment mix-xejn.

Kien l-akbar minn familja ta' **sbatax-il** aħwa, disgħa minnhom bniet. Minn tfulitu kien imqareb u sa mill-ewwel snin tal-primarja kien **jirnexxilu** jaħrab mill-iskola tista' tgħid kuljum. B'ommu dejjem tqila u b'missieru jaħdem lejl u nhar biex ilaħħaq ma' familja kbira li bl-**għeja** kollha li kien ikollu xorta kompli jkabbar, Charles ftit kellu min iżommlu dixxiplina u ta' seba' snin kien **diġà** jiġri qalb il-ftit għelieqi ta' madwar raħal twelidu, jisraq il-frott u ħaxix u **jgħabbih** f'karretta biex ibiġħu nofs prezz f'raħal ieħor fil-qrib. In-nies kienu jiggustawh u jixtru **mingħandu**. Kien **jagħti** nofs li jaqla' lil ommu u n-nofs l-ieħor kien jaħbih f'moħba li ma kien jaf biha ħadd.

Meta beda jitfarfar u kellu dawk it-**tnax-il** sena biddel "ix-xogħol" tiegħu u ta' kuljum kienu **jintefgħu** miegħu tliet subien oħra bejn sentejn u tliet snin akbar minnu, u Alla m'għamilhom għax ħadd ma kien jaf fejn kienu jmorru jħufu. Iżda minkejja li Charles kien l-iżgħar fost l-**erbgħa**, ma kienx hemm l-iċken dubju li fosthom hu kien imexxi.

Daqs erba' snin wara, it-tliet sħabu kienu arrestati mill-pulizija fuq suspett ta' sensiela ta' serqiet. Iżda lil Charles baqgħu ma sabuwx. Ħadd ma kien jaf x'sar **minnu**. Lanqas ommu, missieru u ħutu. **Almenu** hekk kienu qalu lill-pulizija meta **interrogawhom**.

Xnigħat kien hemm kemm trid. Kien hemm min qal li sħabu kienu qatluh u kien hemm min qal li ommu u missieru kienu ħbewh **xi mkien** fejn lanqas il-pulizija ma setgħu **jsibuh**.

It-tliet **zghazagh** inħelsu mill-arrest fuq nuqqas ta' provi, u għax ma sabulhom xejn milli suppost kienu serqu. Wara ftit intesa kollox **bħalma** ntesa Charles ftit tax-xhur wara, kemm

minħabba li kulhadd kellu l-problemi tiegħu fuq xiex **jedha**, u kemm minħabba li l-familja tiegħu kienet marret toqgħod f'villa lussuża li nxtrat mingħand miljunarju Sirjan li ried ibigh malajr u jitlaq minn Malta qabel isibuh tas-servizzi sigrieti ta' pajjiżu. Missier Charles kien **mexxieha** li l-flus biex jixtri l-villa kien rebaħhom bil-logħob tal-powder fuq l-internet.

Milli jidher ir-rebħ baqa' jsir regolari u ta' spiss għax lit-tfal, jiġifieri ħut Charles, ħarigħom mill-iskola tal-gvern u daħħalhom f'dawk privati u tal-Knisja, xtara l-aħħar mudell tal-BMW, l-aktar li kien **jiswa** flus, u rtira mix-xogħol.

Sentejn wara li Charles għeb minn Malta, missieru bagħat għat-tliet ġuvintur sħabu u newlilhom ktieb tal-bank kull wieħed.

"Dawn **bagħathomlkom** Charles," qalilhom. "Kif tistgħu taraw, dawk kontijiet f'bank Żvizzeru u Charles qalli biex **ngħidilkom** li fi tliet snin żdiedu bl-imgħax."

Meta fetħu l-kotba tal-bank, it-tliet ġuvintur sabu li l-ammonti depożitati kienu tliet darbiet is-sehem tagħhom ta' tliet snin qabel.

Sena wara, Charles, issa ta' dsatax-il sena, tfaċċa Malta **għal għarrieda** ma' tfajla Ingliża **l-ġmiel** tagħha. Wara li għamel ġimgħa jgawdi lill-familja u ħin twil magħluq f'kamra ma' missieru jiddiskuti n-negozju, ċempel lit-tliet sħabu u flimkien magħhom għamel daqs **xahrejn** idur madwar Malta, ikellem nutara, avukati, periti u sidien ta' proprjetà, u wara ħafna diskussjonijiet u **negozjati** xtara blokk sħiħ ta' djar qodma qrib xatt il-baħar.

Ġimgħa wara kien diġà ħalla Malta u sa xahrejn wara d-djar li xtara kienu diġà **tbattlu** mir-residenti u minnufih beda x-xogħol ta' **twaqqiġ** taħt is-supervizjoni ta' sħabu. Ix-xogħol tlesta f'ħakka t'għajn u minnufih beda x-xogħol proprju tal-bini, minkejja li permess kien għadu ma ħarigx. Izda Charles ma kellux inkwiet dwar dan.

Kulhadd kien skanta bil-gmiel ta' blokk li kien tela' flok dik il-kruha ta' djar li kien hemm qabel. U skantaw aktar kif il-blokk kien għoli ħmistax-il sular ma' xatt il-baħar. Is-sitt mitt appartament **inbiegħu** kollha, nofshom lil negozjanti Maltin u lil Ingliži li ddeċidew li jirtiraw Malta. Izda n-nofs l-ieħor dehru li **mtlew** minn Sqallin, Amerikani u Russi li kienu jingħalqu xhur shaħ fl-appartamenti tagħhom u wara hadd ma **jarahom** aktar. Izda flokhom dejjem kienu jiġu oħrajn li kienu jżommu l-istess rutina.

Għamel żmien, Charles, ma jersaqx Malta. Kienu ġrew l-għajdut li kien wehel il-ħabs l-Ingilterra, izda hadd ma kien fiż-żgur għax tal-familja u ħbiebu **ma** kienu jitkellmu xejn ma' hadd dwaru. Meta ġie lura Malta wara ħames snin Charles xtara biċċa art enormi kollha xagħri, ħlief għal ftit **irqajja'** ħamrija baxxa 'l hawn u 'l hinn u giren antiki li kienu nofshom **imwaqqgħin**. Ħafna ħasbuh miġnun meta xtara din l-art li ma seta' jibni xejn fuqha għax għall-flejjes li ħallas għaliha, dejjem **skont** x'kienu jgħidu n-nies, ma kienet tajba għal xejn.

Missieru kien jgħid lil min jistaqsih li ibnu kien xtraha għall-kaċċa minkejja li l-istaġuni tagħha kienu **nqatgħu għalkollox**.

Xhur wara, il-mezzi tax-xandir ħargu bl-aħbar li ngħata permess għall-bini ta' lukanda ta' ħames stilel b'elf u ħames mitt kamra, u daqs erba' mitt villa fuq l-art li kien xtara Charles, u f'kemm ili ngħid beda x-xogħol tal-bini.

Sadanittant Charles aktar kien jagħmel żmien barra milli Malta u l-**amministrazzjoni** tal-proprjetà tiegħu ħallieha f'idejn missieru u ħutu li issa kienu saru nies, b'karozzi lussużi, djar il-gmiel tagħhom u **mizzewġin** għand familji prominenti.

Darba, waqt laqgħa ma' negozjanti oħrajn f'lukanda ta' wieħed minnhom f'Las Vegas, Charles tah attakk qawwi tal-qalb. Sakemm twassal l-isptar, qalbu kienet diġà **waqfet** tħabbat u kien biss bix-xokkijiet f'sidru li stejqer. Wara li għamlu eżamijiet mediċi fit-tul, it-

tobba ma tantx urew **ottimizzmu** li Charles kien se jgħaddi wisq għall-aħjar minkejja l-operazzjoni li żgur kellu bżonn. L-ispeċjalista tal-qalb dam jopera fuq Charles aktar minn sitt **sigħat**, u **gimagnetju** wara Charles kien diġà jimxi qisu qatt ma kien xejn. Matul dan iż-żmien kellu ċ-ċans jirrifletti bil-kwiet – kwiet li qatt ma kellu matul is-snin itir minn kontinent għal iehor jinnegozja u jkabbar il-gid kbir li akkumula. F'qalbu qal li kien wasal iż-żmien li jieħu l-ħajja aktar bil-mod. Bdiet taqbd u **nostalgija** kbira **għal** pajjiż u gietu x-xewqa li jitlaq il-ħajja **mgħagħla** li kien jgħix, isib mara **bil-għaqal**, jiżżewwiha u jkollu t-tfal.

Charles qagħad joħodha **bil-mod** biex jiġi lura Malta. Titjiriet wisq fit-tul ma **kinux** jagħmlu tajjeb għal saħħtu. Beda jivvjagġa qisu turist, jara l-veduti sbieħ li kienu joffru l-ħafna pajjiżi li kien żar kemm-il darba għan-negozju tiegħu.

Sadattant bena villa **daqsieq** f'tarf ta' rdum, dawwarha b'ħajj għoli biex ħadd ma jkun jista' jittawwal għal ġewwa u tefa' **żewġt** iklieb biex **jgħassulu** l-proprjetà matul il-lejl. Peress li maried l-ebda barrani jidhol f'daru, ħlief dawk il-barranin li kienu jżuruh dwar negozju kull tant żmien, qabba waħda mit-tfal ta' ħutu teħodlu ħsieb it-tindif u l-amministrazzjoni tal-kċina. Iżżewweġ lil oħt wieħed minn sħabu ta' tfulitu u ftit ftit beda jidra jgħix ħajja pjuttost domestika.

Meta spiċċa fuq is-sigġu tar-roti, u ftit snin wara fis-sodda, Charles xorta baqa' jikkontrolla n-negozji li kellu, minkejja li **wliedu** issa kienu aktar qed **jagħtu** sehem attiv. Charles spiċċa miet ta' tnejn u tmenin sena waqt li kien rieked. Indifen ħamest ijiem wara minħabba li ħafna mill-ħbieb li kellu xtaqu **jivvjagġaw** għal Malta għall-funeral, fosthom negozjanti mill-Kolumbja, il-Messiku, l-Afrika t'Isfel u Hong Kong.

(Adattata minn *L-Olimpjadi tad-Dagħa* ta' Charles Micallef St John)